
RAPPORT

Kunskap om och hantering av brottsoffer i Sverige

– Rapport från ett nationellt möte om kulturell viktologi

Sara Thunberg, Åsa Källström & Carina Gallo

Working Papers and Reports Social work 21 | ÖREBRO 2021 ISBN
978-91-87789-49-6

Editors: Björn Johansson and Daniel Uhnöo

Förord

Rapporten presenterar vad som framkom vid det nationella mötet i kulturell viktologi som en del av arbetet som görs inom det europeiska nätverket i kulturell viktologi. Nätverket får finansiering av European Cooperation in Science & Technology (COST). Rapporten finns i två versioner – en på svenska och en på engelska.

Innehåll

Inledning	1
Metod	3
Datainsamling	3
Presentationer	4
Resultat	5
1. Vändpunkter som påverkat utvecklingen av brottsoffers rättigheter.....	5
2. Brottsofferhändelser som påverkat policy och praktik	6
3. Offer och utsatthet utöver brottsutsatthet	7
4. Trender gällande brottsutsatthet de senaste 10 åren	8
5. ”Nya” former av brottsutsatthet	8
6. Synonymer till brottsoffer.....	9
7. Den viktologiska historien	9
8. Internationella direktiv, lagar och avtal	9
9. Nationella dokument	10
10. Aktörer som ger stöd och service till brottsoffer	11
11. Innovationer för stöd och service till brottsoffer	12
12. Luckor i stöd och service till brottsoffer	13
Diskussion	14
Referenser	17

Inledning

Denna rapport är en sammanställning av vad som framkom under det nationella mötet i kulturell viktologi den 10 december 2020 på Örebro universitet. Mötet var på initiativ av COST Action 18121 – Cultures of Victimology, i samarbete med forskargruppen Barns och ungas relationer inom socialt arbete vid Örebro universitet. Sammanställning kommer att ligga till grund för diskussioner med våra forskarkollegor i andra europeiska länder för att bättre förstå hur brottsofferfrågor förstås och behandlas i respektive land. Vi tror att denna rapport också kan ge andra intresserade en inblick i den viktologiska utvecklingen i Sverige och kanske också stimulera till kontakt mellan forskare på olika fält som vill fördjupa sig i framväxten av stöd till brottsoffer.

COST Action 18121 – Cultures of Victimology (Kulturell viktologi) är ett nätverk av forskare från huvudsakligen Europa och har som syfte att utveckla innovativa, funktionella och övergripande teoretiska ramverk för kulturell viktologi. Viktologi är ett akademiskt ämne, med fokus på brottsoffer och offerskap i olika former såsom efter brott. Själva ordet viktologi kommer från latinska ordet för offer, victima, och ämnet klassas som tvärvetenskapligt innehållande kriminologi, psykologi, sociologi, socialt arbete, folkhälsovetenskap med flera. Detta gör att det finns en stor bredd kring vilka frågor som studeras inom ämnet då de olika ämnena kommer med olika infallsvinklar och perspektiv på brottsoffer och brottsofferfrågor. Kulturell viktologi handlar om att få en förståelse för hur viktologin påverkas av olika kulturella konstruktioner för att förbättra förståelsen hur en viktologisk kunskapsbas kan generaliseras från vissa typer av brott och geografiska områden till andra områden. Detta då forskningen kommit olika långt i olika geografiska områden. Genom en större förståelse för denna komplexitet kan nya perspektiv och forskningsfrågor identifieras och undersökas. Det handlar med andra ord om att identifiera hur synen och förståelsen kring olika viktologiska forskningsfrågor kan skilja sig åt beroende på vilken kultur som råder i det område som frågan studeras. Det kan till exempel handla om att synen kan skilja sig åt mellan olika områden rörande hur brottsoffer ska betyda sig för att anses vara legitima som offer.

Som akademiskt ämne har viktologin växt de senaste decennierna och även om offer inte längre kan anses vara bortglömda inom rättsväsendet, skiljer det sig hur man ser på offer mellan geografiska områden och typer av brott. Till exempel utgör offer för vissa brott (våld i nära relation och sexuellt våld) huvuddelen av det akademiska och politiska intresset, och forskningen sker huvudsakligen i Nordamerika, Oceanien och Nordvästra Europa. Detta leder till en snedvridning av ämnet där vissa geografiska områden har kommit långt i sin utveckling inom viktologin, medan det på andra platser fortfarande handlar om att få svar på grundläggande frågor.

Sverige har i mångt och mycket ansetts vara ett föregångsland i Europa när det gäller utvecklingen av brottsofferstöd och rättigheter. Under 1960-talet togs ett av de första initiativen för de som utsatts för brott genom införandet av brottsskadeersättningen, en kompensation som kunde utgå till de som utsatts för brott i vissa fall (Kim & Gallo, 2019). Motsvarigheter i andra länder, såsom USA, banade snabbt väg för mer straffinriktade program. I Sverige var de första kompensationsreformerna istället förankrade som en socialförsäkringsfråga och grundade sig i en tro att brottsutsatthet var en social risk precis som olyckor och naturkatastrofer (Kim & Gallo, 2019).

Själva begreppet brottsoffer började dock inte användas i det svenska språket förrän runt 1970 (Österberg, 2002). Brott var ett socialt problem med konsekvenser för samhället, inte ett problem för enskilda offer, vilket enligt Gallo och Svensson (2019) delvis kan förklara bristen på fokus på brottsoffer i den svenska välfärds- och kriminalpolitiken. På individnivå var rehabilitering av gärningspersoner i

fokus (Gallo & Kim, 2016). Precis som i många andra länder har den svenska brottsofferrörelsen sina rötter i kvinnorörelsen, där man i stora drag började diskutera brottsofferfrågor mer aktivt från 1970-talet. Man hävdade inom kvinnorörelsen att kvinnor som utsätts för våld av sin partner inte fick det stöd och den hjälp man kan förvänta sig av samhället (cf. Svensson, 2007). Det är genom denna lobbyverksamhet som de första skyddade boendena för kvinnor etablerades. Kvinnojourerna öppnade dörren för brottsofferstöd och satte brottsutsattheten på den politiska dagordningen (Svensson & Gallo, 2018).

I början av 1980-talet startade de första lokala brottsofferjourerna. De två första brottsofferjourerna i Stockholm och Malmö fick lägga ner sin verksamhet på grund av bristande intresse. År 1984 startade en lokal polis och en diakon en brottsofferjour i Södertälje. Detta var den första brottsofferjouren som fortfarande existerar idag. Många av Brottsofferjouren i Södertäljes aktiviteter fokuserade på brottsprevention och riktade sig främst till olika invandrargrupper (Gallo & Svensson, 2019). Under 1980-talet följdes Brottsofferjouren i Södertälje av flera lokala brottsofferjourer runtom i landet och 1988 gick dessa organisationer samman under Brottsofferjourernas Riksförbund som sedan 2014 heter Brottsofferjouren Sverige. I slutet av 1980-talet började också det politiska intresset för brottsoffer öka tillsammans med en utvidgning av strafflagstiftning och ett ökat fokus på våld mot kvinnor. År 1988 trädde även lagen om målsägandebiträde (SFS 1988:69) i kraft som gav vissa brottsoffer, speciellt de som utsatts för grova sexualbrott en rätt till biträde i den rättsliga processen.

Under 1990-talet växte intresset för brottsoffer dramatiskt i Sverige, till exempel i slutet av 1990-talet hade 110 lokala brottsofferjourer bildats (Gallo & Svensson, 2019). År 1994 etablerades Brottsoffermyndigheten och Brottsofferfonden, vilket är en av de största svenska brottsofferreformerna. Brottsoffermyndighetens mål är att främja brottsoffers rättigheter och uppmärksamma deras behov och intressen. Brottsoffermyndigheten ansvarar också för brottskadeersättning och Brottsofferfonden som delar ut medel till forskning andra brottsofferinriktade projekt drivna i ideell, offentlig eller privat regi (Brottsoffermyndigheten, 2020). Under 2000 och 2010-talet har intresset för brottsoffer fortsatt att växa i Sverige. En stor milstolpe för brottsoffer var propositionen Stöd till Brottsoffer år 2001 där socialtjänstens ansvar för brottsoffer förtydligades och rätten till målsägande utvidgades (prop. 2000/01:79). Brottsofferstöd har också till stor del internationaliserats, professionaliserats, standardiserats, och specialiserats mot olika grupper som till exempel barn, unga och äldre (Gallo & Svensson, 2019).

Forskare har problematiserat brottsofferrörelsens uppkomst och framväxt och framhållit en rad olika förklaringar. Brottsofferrörelsen har bland annat setts som en reaktion på efterkrigstidens kriminalpolitik som alltmer präglades av krav på liberalisering (Lindstedt Cronberg 2002) och ett resultat av en civilisationsprocess med mindre acceptans för våld och betoning av mänskliga rättigheter (Tham 2001). Forskare har också fokuserat på förändringar i den svenska välfärds- och kriminalpolitiken som tog fart på 1980-talet. Enligt Demker och Duus-Otterström (2009) var det förlusten av en kollektiv samhällsuppfattning som lämnade plats för en situation där brottslighet inte längre sågs som ett brott mot samhället utan snarare som en aggression hos en individ mot en annan. Svensson (2006) menar att välfärdsstatens tillbakadragande också skapade ett utrymme för mer frivilligt socialt arbete. Ideellt brottsofferstöd kunde därmed fylla en funktion i välfärdsstatens decentralisering och privatisering (Gallo och Svensson, 2019). I andra länder, som till exempel USA, har brottsofferorganisationer också drivit fram en hårdare kriminalpolitik (Elias, 1993). Forskning i Sverige har visat att medan brottsofferorganisationer inte på samma sätt uttryckligen har fokuserat på en utökad strafflagstiftning, har de indirekt också drivit diskursen i en nyliberal straffriktning på ett antal områden. Detta gäller särskilt när det kommer till våld mot kvinnor (Gallo & Svensson, 2019; Tham et al., 2011).

Syftet med denna rapport är att redovisa och diskutera de svar som kom in i samband med det nationella mötet i kulturell viktologi i december 2020. Rapporten börjar med en beskrivning av vår metod och datainsamling. Sedan redovisas svaren från de tre enkäterna som besvarades i samband med mötet. Rapporten avslutas med en diskussion där vi placerar enkätsvaren i ett sammanhang när det gäller såväl forskningen, som samhällskontexten och den historiska utvecklingen.

Metod

Mötet föranleddes av en inbjudan till att delta gick ut till cirka 40 personer verksamma som forskare inom socialt arbete, sociologi, kriminologi, psykologi och rättsvetenskap samt praktiker och experter inom Brottsofferjouren Sverige (såväl nationellt som lokalt), Brottsoffermyndigheten, Stödcentrum för unga brottsoffer/brottsutsatta i olika kommuner och Barnahus. Information skickades även ut till ett antal olika nätverk för vidare spridning och alla som bjöds in ombads även att sprida informationen vidare. I inbjudan fanns det även en länk till en enkät (fortsättningsvis kallad för-enkät) bestående av sex frågor som bedömdes enklare att besvara enskilt i skrift istället för muntligt i samband med diskussioner vid mötet. Totalt anmälde sig 15 personer till antingen hela eller delar av mötet, varav 12 personer deltog.

Till mötet bjöds även fyra presentatörer in: Veronika Burcar Alm, forskare i sociologi, Carolina Lunde, forskare i psykologi, Carina Gallo, forskare i Criminal Justice Studies, samt Carolina Överlien, forskare i socialt arbete. Varje presentatör hade 25 minuter till sitt förfogade inklusive diskussion med deltagarna alternativt frågor. De som önskade arvode för arbetet i samband med presentationerna kunde erbjudas ett mindre arvode på 1250 kr genom medel från COST Action 18121. Ett kortare sammandrag av presentationerna redovisas under resultat nedan.

Tanken från början var att mötet skulle ske i en hybridversion till följd av Covid-19 pandemin, där fika och lunch hade erbjudits till de som deltog på plats finansierat av ämnet socialt arbete. Dock förändrades restriktionerna, vilket gjorde att mötet ställdes om helt till Zoom.

Datainsamling

COST Action 18121 hade inför mötet bett alla deltagande länder att diskutera 12 brottsofferfrågor rörande dess roll och utveckling nationellt. För Sveriges del besvarades frågorna genom tre enkäter: en före mötet, en att besvara under mötets förmiddag samt en att besvara under eftermiddagen. För-enkäten skickades ut till samma personer som bjöds in till mötet (se ovan) och bestod av sex frågor. Bedömningen gjordes att frågorna i förenkäten inte var lika inbjudande till diskussion och var enklare att besvara enskilt och i skrift. Förenkäten stängdes samma dag som mötet hölls, vilket gjorde att den hade varit öppen att besvara under drygt en månad. En påminnelse skickades ut i samband med påminnelsen om att anmäla sig till att delta vid mötet. Totalt inkom tre svar på frågorna. Dock går det att utläsa i systemet att flera personer varit inne och påbörjat enkäten, men inte skickat in den. Det är oklart hur många personer det rör sig om, då varje gång någon öppnar enkäten klassas det som ett unikt besök. Det är även oklart om man inte valde att skicka för att man till exempel missade att klicka på rutan "skicka in" eller för att man inte tyckte att man kunde besvara frågorna.

Förmiddagens och eftermiddagens enkäter hade samma struktur och diskuterade båda i mindre grupper. Förmiddagens enkät hade dock en längre diskussionssession, vilket gjorde att den bestod av fyra frågor medan eftermiddagensenkäten bestod av två frågor. Varje grupp besvarade frågorna gemensamt, vilket gör att en enkät representerar en grupp på cirka 4–5 personer. På förmiddagen var det två

grupper, vilket gav två enkätsvar. Under eftermiddagen var det flera personer som inte kunde delta, vilket gjorde att diskussionen skedde i en grupp om cirka 5–6 personer (några gick tidigare och några tillkom senare under diskussionen) och därmed resulterade i ett enkätsvar. Sammanställningen av svaren redovisas nedan under resultat. Svar på specifika frågor som mer verkar svara på en annan av frågorna har flyttats för att sammanföra liknande svar på ett ställe och undvika upprepningar samt öka läsbarheten.

	Förenkät	Enkät förmiddag	Enkät eftermiddag
Vilka frågor (nr)	1-6	7-10	11-12
Antal svaranden	3	2 grupper (tot. 9 personer)	1 grupp (5-6 personer)
Organisat- ioner/yrken som svarade (om in- formationen finns tillgänglig)	Enkäten skickades ut till cirka 40 personer verk-samma som forskare inom socialt arbete, sociologi, kriminologi, psykologi och rättsvetenskap samt prakti-ker och experter inom Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten, Stödcentrum för unga brottsoffer/brottsutsatta i olika kommuner och Barna-hus	<p><u>Grupp 1</u></p> <p>Forskare från kriminologi och socialt arbete</p> <p>Representant från Brotts-of-ferjouren Sverige</p> <p>Representanter från Brottsof-ferjouren Sverige och Stödcentrum för unga brottsutsatta.</p> <p><u>Grupp 2</u></p> <p>Forskare från socialt arbete</p> <p>Representant från Brotts-of-fermyndigheten</p> <p>Representanter från Brottsof-ferjouren Sverige och Stödcentrum för unga brottsutsatta.</p>	<p><u>Grupp 1</u></p> <p>Forskare från socialt arbete och kriminologi</p> <p>Representant från Brotts-of-fermyndigheten</p> <p>Representanter från Brottsof-ferjouren Sverige och Stödcentrum för unga brottsutsatta.</p>

Presentationer

Den första presentationen gjordes av Veronika Burcar Alm, Fil. dr. i sociologi, Lunds universitet, som presenterade sitt forskningsområde om syskonvåld och syskonbråk. Under presentationen berördes frågor om var gränsen går mellan syskonbråk, som ofta anses vara vanligt i syskonrelationer, och syskonvåld där det kan röra sig om t ex emotionell eller fysisk misshandel. Utsatta individer berättar om att relationerna till föräldrar och syskon är ansträngda och att relationerna påverkas under en lång tid. Dessutom kan våldet komma till uttryck även i vuxen ålder, även om våldet byter skepnad och i nödvändigtvis är lika fysiskt.

Den andra presentationen gjordes av Carolina Lunde, Docent i Psykologi, Göteborgs universitet, om sexualbrott mot barn på nätet. Presentationen handlade bland annat om att det finns en konstant risk för unga på grund av ständig uppkoppling. Unga personer gör samma saker som vuxna på nätet såsom att socialisera sig med andra människor. Kontakten sker på alla plattformar som barnen befinner sig på, allt från sociala medier till spelplattformar. Konsekvenser av utsatthet via internet inkluderar bland

annat rollförvirring, skuld och skam. Förövarna är i många fall okända och kan komma i kontakt med många barn samtidigt. Det är ständigt pågående och förövarna tar sig in i barnens "safe space".

Carina Gallo, Associate Professor of Criminal Justice Studies, San Francisco State University, höll i den tredje presentationen om brottsofferrörelsens framväxt. Rörelsen började i kvinnorörelsen och kampen om mänskliga rättigheter. I USA kunde man även se en rörelse som fokuserade på straff för gärningsmän och upprättelse för offer. Carina har tillsammans med kollega skrivit en bok om den svenska brottsofferrörelsens framväxt, Victim Support and the Welfare State, som finns i open access. Brottsofferrörelsen blev även fråga om "saying or doing human rights", där det blev tydligt att mänskliga rättigheter hela tiden varit en del av Brottsofferjouren Sverige (som är en av främsta aktörerna inom brottsofferrörelsen i Sverige) arbete. Brottsofferjouren Sverige pratade dock inte uttryckligen om mänskliga rättigheter så mycket initialt utan de skrevs in mer i ett senare skede.

Den sista presentationen hölls av Carolina Överlien, Professor i socialt arbete, Stockholms universitet, på ämnet våld i ungas nära relationer. Carolina berättar inledningsvis att våld i ungas nära relationer faller mellan barnmisshandel och våld i nära relation, vilket gör att gruppen i många fall blir osynlig. Detta trots att våld i ungas nära relationer är ganska vanligt förekommande och att våldet kan vara såväl grovt som eskalera fort. Detta gör att vuxna runt unga måste våga ställa frågan om hur det är i deras relationer samt prata om vad en hälsosam relation innebär. Dessa relationer är i många fall de ungas första kärleksrelationer, vilket kan sätta en norm inför kommande relationer. Våldet upptäcks ofta genom att andra problem uppdragas såsom skolfrånvaro, isolering, ätstörningar med mera. Detta gör att om unga börjar ändra sitt beteende kan det vara av vikt att våga ställa frågor om utsatthet som kan vara den egentligen orsaken till beteendet.

Resultat

Nedan redovisas svaren från enkäterna. Svaren är mycket varsamt redigerade för språklig korrekthet, med korta kommentarer eller förtydliganden från oss författare. Upprepningar och ett fåtal svar som är så vaga att vi inte kunnat tyda vad som avses är borttagna och svaren ordnade i historisk/kronologisk ordning.

1. Vändpunkter som påverkat utvecklingen av brottsoffers rättigheter

Svar: När en treårig flicka mördades av sin styvfar, vilket ledde till bildandet av BRIS.

Kommentar: Barnens rätt i samhället (BRIS) är en barnrättsorganisation som stöttar barn, mobiliserar samhället och påverkar beslutsfattare genom att göra barns röster hörda och bildades 1971.

Svar: Kvinnojourrörelsen.

Kommentar: De första kvinnojourerna bildades 1978 och 1984 bildades Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige.

Svar: När kvinnomisshandel kom under allmänt åtal.

Kommentar: 1982

Svar: Bildandet av Brottsofferjouren under 1980-talet då man identifierade att brottsoffer generellt inte fick tillräckligt med stöd.

Kommentar: Den första brottsofferjouren bildades i Södertälje 1984. År 1988 bildades Brottsofferjourernas Riksförbund, som idag heter Brottsofferjouren Sverige.

Svar: Tillkomsten av Brottsoffermyndigheten och brottsofferfonden.

Kommentar: 1994

Svar: Diskursen om bemötande.

Kommentar: Regeringens proposition 2000/01:79 Stöd till brottsoffer ledde till att rätten till målsägandebiträde utvidgades genom att begränsningen till brott enligt brottsbalken togs bort och att socialtjänstlagen kompletterades så att det klart framgår att socialtjänsten har ett ansvar för alla kommuninnevånare som har utsatts för brott och som behöver stöd och hjälp.

Svar: Barnahus.

Kommentar: Barnhuset i Linköping grundades 2005 och var det första i Sverige.

Svar: NTU 2006.

Kommentar: Sedan 2006 har Brottsförebyggande Rådet årligen genomfört Nationella trygghetsundersökningen (NTU) vars syfte är att undersöka människors utsatthet för brott, upplevelse av oro och otrygghet samt förtroende för rättsväsendet, liksom brottsutsattas erfarenheter av kontakter med rättsväsendet.

Svar: Stöd till brottsoffer, exempel Pilotprojekt för arbete med bemötande av brottsoffer: ett bemötandeprojekt riktat till åklagare.

Kommentar: Ett pilotprojekt för arbete med bemötande av brottsoffer, kallat Bemötandeprojektet, genomfördes 2007. "Pilotprojekt för arbete med bemötande av brottsoffer" är en rapport från ett samarbete mellan Juridiska institutionen vid Umeå universitet och Utvecklingscentrum Umeå vid Åklagarmyndigheten i Umeå 2008.

Svar: EU:s strategi för brottsoffers rättigheter 2020-2025. (2020)

Kommentar: Till det som står ovan har även en rad olika informations- och utbildningsinsatser gjorts för att förbättra för brottsoffer och synliggöra deras situation och utsatthet. Till exempel att de kränkningar som brottsoffer utsätts för inte bara är en kränkning av individen, utan även kan ses som en kränkning av mänskliga rättigheter

2. Brottsofferhändelser som påverkat policy och praktik

Svar: Jag vet ju att fallet fröken Florence (?) i Skåne (som lurades av nästan hela sin förmögenhet) var mycket uppmärksammat på sin tid i början av 1900-talet, men eftersom jag själv inte var verksam då så har jag svårt att bedöma dess roll i utvecklingen.

Kommentar: Florence Stephens, 1881–1979, känd som Fröken på Huseby, blev känd som offer för de bedrägerier som kallats Husebyaffären, en av de stora mediehandlingarna under svenskt 1950- och tidigt 1960-tal. Vi känner inte till om och i så fall hur detta har påverkat policy och praktik.

Svar: Det var ju en ganska stor debatt i samband med Catherine da Costas fall om hur vi ser på olika brottsoffer.

Kommentar: En rad rättegångar i Stockholm 1984–2012 sedan delar av en styckad kropp hittats fick mycket publicitet. Mordet är fortfarande ouppklarat och har lett till en debatt rörande hur man bedömer människors trovärdighet baserat på deras leverne. Vi känner inte till om och i så fall exakt hur detta har påverkat policy och praktik.

Svar: Morden på Pela och Fadime satte fart på arbetet kring hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige.
Kommentar: Morden ägde rum 1999 respektive 2002. Efter morden bildades en förening "Glöm aldrig Pela och Fadime" som bland annat bedriver lobbyverksamhet inom ramen för hedersrelaterat våld och förtryck för att dels sprida kunskap, dels förändra hur man arbetar med dessa frågor praktiskt.

Svar: Lex Bobby – utredningar om dödsfall.

Kommentar: Bobby Äikiä, avled som 10-åring 2006 efter att ha utsatts för svår misshandel och tortyr av sin mor och hennes sambo. Fallet ledde till den så kallade Lex Bobby, lag (2007:606) om utredningar avseende vissa dödsfall, som säger att en särskild barnskyddsutredning ska genomföras om ett barn dött på grund av våld eller annat brott och barnet har varit i behov av skydd. Utredarna ska söka efter systemfel i samhällets skyddsnet och syftet är att lägga fram konkreta förslag på åtgärder som kan förebygga att barn far illa.

Svar: Terrorattentatet på Drottninggatan.

Kommentar: Rakhmat Akilov körde med en lastbil på människor längs Drottninggatans gågatudel i Stockholm 2017 och dödade därigenom fem personer. Även om Sverige har varit utsatta för terrorattentat tidigare, var detta första gången som människor, utöver gärningsperson, skadades eller dog. Detta har bland annat lett till diskussioner om hur dessa personer ska stödjas, men också hur skadestånd och brottsskadeersättning ska bedömas. Brottsoffermyndigheten har just nu ett särskilt uppdrag från regeringen att ta fram information till offer för terrorism. Uppdraget ska redovisas under 2021.

Svar: Aftonbladets artikelserie om kvinnor som mördats av sina män är ganska ny, men jag tror viktig för att förstå hur mycket som återstår för att säkerställa att brottsoffer skyddas.

Kommentar: I tio år sedan 2009 har Aftonbladet granskat morden och dråpen på kvinnor i Sverige som dödade av sin man, pojkvän eller ex-man. Oklar påverkan på policy och praktik, men artikelserien håller ämnet aktuellt i samhällsdebatten.

3. Offer och utsatthet utöver brottsutsatthet

Svar: Jag tänker i första hand på mobbningsoffer.

Kommentar: Ibland, men inte alltid, är mobbningen brottslig.

Svar: Vill också lyfta fram att bevittnande av föräldrars våld under barndomen inte varit ett brott, men att dessa barn haft brottsoffers rättigheter till exempelvis socialtjänstens stöd och brottsskadeersättning från Brottsoffermyndigheten.

Svar: Trafikbrott, diskriminering och ekonomisk utsatthet.

Kommentar: Trafikbrott, diskriminering och ekonomisk utsatthet är brott som börjat uppmärksammas mer av bland annat Brottsofferjouren Sverige, Brottsoffermyndigheten och Polisen. Offren för dessa brott blir ofta osynliga och det är inte alltid som de får tillgång till stödinsatser. Det handlar inte om att de inte har rätt till stöd, utan handlar troligtvis mer om att den traditionella synen på brottsoffer sammanfaller med brott såsom hot, misshandel, sexuellt våld med mera.

4. Trender gällande brottsutsatthet de senaste 10 åren

Svar: Generellt minskar brottsligheten, men ökar för enskilda typer. Möjligen sker en differentiering så att människor i vissa bostadsområden utsätts alltmer samtidigt som flertalet i landet drabbas allt mindre?

Svar: Ökningen av framför allt avsett bedrägeribrott huvudsakligen riktat mot äldre eller yngre (barn och ungdomar). Även varit en viss uppgång av rån/våldsbrott mot yngre (barn och ungdomar).

Svar: Mer sammanblandning av brottsförebyggande och brottsofferstödande insatser

Barn som brottsoffer osedda inte lyssnade på inte tagna på allvar

Utvärderingar av skydd och stöd till brottsoffer

Större betoning på särskilt utsatta grupper av brottsoffer

Professionalisering vissa områden (stöd för våldsutsatta kvinnor)

Ökad finansiering av civilsamhällets organisationer

Arbete med att förenkla för personer som vill ha ersättning, till exempel Kronofogdemyndigheten E-ansökan om brottskadeersättning och förenklad blankett om brottskadeersättning

Kommentar: Under de senaste 10 åren har brottsofferstödande insatser börjat ses mer som preventiva insatser. Man gör även fler utvärderingar för att utveckla arbete, men det finns fortfarande flera grupper som förblir osedda såsom barn. Trots detta har det skett en professionalisering av det brottsofferstödande arbetet där det är mer stöd som erbjuds av professionella, även om den ideella sektorn fortfarande är en aktör. En anledning till detta kan vara att man fokuserar mer på särskilt utsatta grupper. Finansiering av brottsofferstödande insatser inom civilsamhället har ökat de senaste åren framför allt avseende våld i nära relation samt hedersrelaterat våld och förtryck. En ytterligare trend är att flera myndigheter arbetar med att förenkla för brottsoffer att söka om ersättning genom t.ex. förändrade blanketter.

5. "Nya" former av brottsutsatthet

Svar: Barn som bevittnar föräldrars våld har sedan ca 20 år fått utökade rättigheter som brottsoffer.

Svar: Anhörigas situation har börjat uppmärksammas mer, särskilt vid mord. Likaså har offer för olika former av trafikbrott börjar uppmärksammas mer igen (går i vågor).

Svar: Unga tjejer, offer för terrorism, brott mot personer med funktionsvariationer, särskilt neuropsykiatriska funktionshinder, hedersbrott och demokratibrott.

Kommentar: Av dessa har barn som bevittnat våld av eller mot närstående fått allt utökade rättigheter, från brottskadeersättning, till stöd från socialtjänst och nu senast i lagförslaget om att den som begår en brottslig gärning mot en närstående person ska dömas för barnfridsbrott, om gärningen bevittnas av ett barn och är ägnad att skada barnets trygghet eller tillit i förhållande till någon av dessa personer. Vissa av dessa har fått utökade. De övriga har haft samma juridiska status över lång tid, men kommit att uppmärksammas och förstås allt bättre.

6. Synonymer till brottsoffer

Svar: Utsatt. Används ofta när det gäller brotts-/våldsutsatta barn, men även t ex "utsatta bostadsområden", då i mer allmän betydelse.

Svar: Brottsoffer, brottsutsatt, målsägande (under rättsprocessen), överlevare (sexualbrott och våld i nära relation), indirekt och direkta offer/utsatta.

Svar: Inte så mycket diskussion längre om begreppet brottsutsatta. Brottsoffer är någon som får leva med negativa konsekvenser skuld, rädsla och ilska. Ord som aktörskap, motståndskraft och egenmakt förekommer mer sällan. Brottsofferbegreppet är vidare än offer för allvarliga brott mot frihet frid men diskussionen om brottsoffer präglas av fokus på våld.

7. Den viktologiska historien

Svar: Inom olika discipliner 1990-tal som egen (men ofta särskilt sökbar) delkurs inom kriminologi

Svar: Barn och unga som upplever i hemmet

Våld i nära relationer bland unga

Barn som brottsoffer

Ungas utsatthet.

Mycket av forskningen påbörjades 1990 talet och framåt.

Kommentar: Som framgår i svaren ovan har viktologin huvudsakligen växt fram i Sverige från 1990-talet. Den har sitt ursprung dels inom kriminologin, dels genom studier om brottsutsattas situation inom andra discipliner. Det som också framkommer att det har varit ett stort fokus på barn och ungas situation samt våld i nära relation.

Kommentar: När det gäller de främsta forskarna nämndes (här i alfabetisk ordning):

Svar: Kjerstin Almquist, Tommy Andersson, Anders Broberg, Maria Eriksson, Carin Holmberg, Margareta Hydén, Staffan Janson, Anna Kaldal, Åsa Källström, Pernilla Leviner, Astrid Schlytter, Carl-Göran Svedin, Kerstin Svensson, Ewa Tiby, Katarina Weinehall och Carolina Överlien.

Kommentar: När det gäller de huvudsakliga publikationerna nämndes:

Svar: *Slagen dam*: Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige: en omfångsundersökning (2001) av Eva Lundgren, Gun Heimer, Ann-Marie Kalliokoski och Jenny Westerstrand, *Utsatta och sårbara brottsoffer* (2004) av Magnus Lindgren, *Varför går hon?: Om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser* (2011) av Carin Holmberg och Viveka Enander, *Viktologisk forskning: Brottsoffer i teori och metod* (2012) Anita Heber, Eva Tiby och Sofia Wikman (red.), *Victim support and the welfare state* (2019) av Carina Gallo och Kerstin Svensson samt rapporter av NCK, t ex *Våld och hälsa: En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa* (2014) av Tommy Andersson, Gun Heimer och Steven Lucas.

8. Internationella direktiv, lagar och avtal

Svar: Konvention om ersättning till offer för våldsbrott.

Kommentar: Europarådets konvention om ersättning till brottsoffer trädde i kraft 1988.

Svar: Lanzarotekonventionen om sexuella övergrepp mot barn.

Kommentar: Sverige undertecknade konventionen vid upprättandet 2007, men ratificeringen skedde först 2013.

Svar: Istanbulkonventionen: GREVIO-rapport: brist t ex lagföring av våld nära med mera.

Kommentar: Sverige ratificerade konventionen 2014 och fick 2019 41 rekommendationer av Europarådets expertgrupp GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence) som är konventionens granskningsorgan. Regeringen ska rapportera hur Sverige har hantrat dessa 2022.

Svar: Rättighetsperspektiv: Brottsofferdirektivet 2014–2015. Generellt väl, men några ändringar (t ex tolk och översättning, individuell behovsbedömning) efter kartläggning.

Kommentar: Regeringens proposition 2014/15:77 *Genomförande av brottsofferdirektivet* föreslog de lagändringar som krävdes för att genomföra Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem (brottsofferdirektivet).

Svar: EU:s strategi för brottsoffers rättigheter 2020–2025.

Kommentar: 2020

Svar: Barnkonventionen, implementeras vid årsskiftet, så alltför tidigt att säga, mycket var lagstadgat sedan innan. Intressant att se om detta får mer effekt.

Kommentar: Sverige ratificerade Barnkonventionen 1990, men den blev svensk lag först den 1 januari 2020.

9. Nationella dokument

Svar: Lag om brottsskadeersättning 1978

Svar: Lag 1988 om målsägandebiträde med ändringar

Svar: Tillkomsten av Brottsoffermyndigheten och brottsofferfonden 1994 (prop. 1993/94:143 Brotts-offren i blickpunkten - en brottsofferfond och andra åtgärder för att stärka brottsoffrens ställning)

Svar: Diskursen om bemötande (prop. 2000/01:79 Stöd till brottsoffer, exempel Pilotprojekt för arbete med bemötande av brottsoffer: ett bemötandeprojekt riktat till åklagare).

Svar: Barnahus (2005, förslag om Lex barnahus 2013)

Svar: Samtyckeslagen Brott som begåtts av enskilda och som innebär allvarligare angrepp mot fysisk sexuell integritet ses som kränkningar av mänskliga rättigheter (inte så uppmärksammat)

Svar: Rättighetsperspektiv: Brottsofferdirektivet 2014–2015 EU:s strategi för brottsoffers rättigheter 2020–2025.

Svar: lag om målsägandebiträde och särskild företrädare för barn, SoL kap 11, RB: om stödperson, lag om kontaktförbud, brottsskadelagen, förundersökningskungörelse (en paragraf om polis informera om stöd + målsägandebiträde och ersättning), lag om brottsofferfond, skadeståndslagen, EUs brottsofferdirektiv, terrorismdirektivet har BO-paragrafer, direktiv om sexuell exploatering av barn, direktiv om

samarbete för kontaktförbud inom EU, direktiv om ersättning från staten, budgetpropositionen inkl. fördelning till rättsväsendet och står om BO-politik, myndigheternas regleringsbrev t BrOM, BRÅ, länsstyrelserna, socialstyrelsen, barnkonventionen 1995 kvinnofridsSOU regeringens handlingsplan 2007 om nära relation regeringen: barnets rättigheter handbok om bemötande av BO och brott mot barn, socialstyrelsens handböcker mm om våld i nära relation BrOMs årsredovisning inkl. om civilsamhället och forskning Allmänna barnhusets återkommande enkät om barnmisshandel/nationella kartläggningen, trygghetsundersökningen, skolstudierna om sexuella övergrepp,

Svar: Brottskadeersättning från brottsofferjourer – rätt att ansöka om ersättning även ifall med barn som upplever våld i hemmet OM det framkommer i anmälan.

Socialtjänstlagen - frivillighetsprincipen är stark

LVU

SOU

Rapporter från Socialstyrelsen

10. Aktörer som ger stöd och service till brottsoffer

Kommentar: De nationella aktörer med ansvar för brottsoffer uttalat i lag som nämndes var:

Svar: Brottsoffermyndigheten

Polisen

Socialtjänsten

Kommentar: Därutöver nämndes att antal aktörer som finns tillgängliga i många delar av Sverige och har ett uttalat så att säga självpåtaget ansvar med fokus på (bl a) brottsutsatta:

Svar: Barnahus

BRIS

Brottsofferjouren (BOJ)

BUP

Kvinnojouren (t ex inom riksorganisationerna ROKS och UNIZON)

Tjejjouren

Kommentar: Slutligen nämndes ett stort antal aktörer som ofta ger stöd till brottsoffer, men inte har dessa som sin primära uppgift eller målgrupp för sin verksamhet:

Svar: BUFFF

Första linjen

Härbärgen

RFSL

Rädda barnen (t ex chatt)

Skolor

Kommentar: Såväl nationella aktörer med ansvar för brottsoffer uttalat i lag, som ett antal aktörer som finns tillgängliga i många delar av Sverige och har ett uttalat så att säga självpåtaget ansvar med fokus på (bl a) brottsutsatta och slutligen ett stort antal aktörer som ofta ger stöd till brottsoffer, men inte har dessa som sin primära uppgift eller målgrupp för sin verksamhet nämndes således.

Svar: Stödcentrum för unga brottsutsatta

Kommentar: Finns i många kommuner, men inte i alla. Det saknas tydlig statistik över hur många stödcentrum som finns i Sverige

Svar: Stadsmissioner

Svenska kyrkan

Talita

Terrafem

Vittnesstödet

Övriga ideella organisationer

Kommentar: Dessa svar visar att det i Sverige finns ett flertal exempel på aktörer som tillsammans torde utgöra ett tämligen brett skydds nät.

11. Innovationer för stöd och service till brottsoffer

Svar: 1000 möjligheter är en organisation riktad till unga och deras kärleksrelationer. De har lyckats nå ut till ungdomarna med sin chatt.

Svar: Många kommuner har kommit långt med sitt arbete och socialtjänstlagen har förstärkts i omgångar.

Svar: Brottsoffermyndigheten har även gjort ett antal kampanjer som fått ett stort genomslag, vilket är sätt att nå ut till brottsoffer. Rättegångsskolan som var en hemsida för de som skulle på rättegång och kunde få information om hur det skulle gå till. Nyligen kom även brottsofferguiden.se för att offer ska kunna hitta stöd och information.

Kommentar: Brottsoffermyndigheten tog t ex 2013–2014 fram information om skydd och stöd direkt riktad till barn och unga som brottsoffer (Jag vill veta) som spreds via en webbplats (jagvillveta.se), en bok (Liten – en barnbok om att berätta) och fem broschyrer och 2015 en handledning för personal i förskolan. Under 2017–2019 tog de fram utbildnings- och informationsmaterial för att stödja deltagare i det demokratiska samtalet som utsätts för eller riskerar att utsättas för hot och hat (Tystna inte), som spreds via seminarier och temadagar till myndigheter och organisationer och digital marknadsföring till bl a unga kvinnor och personer i behov av information om t ex hur en polisanmälan går till. Under 2017–2020 tog de fram en n webbplats, som vänder sig till brottsoffer (Brottsofferguiden.se), för att den som utsatts för brott ska få anpassad information vid rätt tillfälle. Under 2018–2020 genomförde de informations- och utbildningsinsatser med anledning av den nya sexualbrottslagstiftningen (friviligtsex.se och 18 Av fri vilja-filmer på Youtube mm).

Svar: Barbro Metell och Birgitta Lyckner la grunden för arbetet kring barn som bevittnat våld mellan närstående som sedan ledde fram till en modell för att stödja barn genom individuella samtal. Man måste gå tillbaka och se var de startade. De var tidigt på och fick sedan stor inverkan på fältet.

Kommentar: Barbro Metell och Birgitta Lyckner drev den första mottagningen i Sverige som var specialiserad på barn som blivit vittne till våld i hemmet och beskrev sitt arbete i böckerna Barn som ser pappa slå (2001) och Barn som upplever våld (2007).

Svar: Införandet av strukturerade riskbedömningar har förändrat synen på utsatta. Nu har man något mer konkret att använda sig av för att kunna identifiera riskfaktorer. Man har börjat se utsattheten. Man tar det på största allvar, även om vi har samma lagar, svårt att åtala och bristande resurser.

Kommentar: Polisen använder i huvudsak SARA:SV, SAM och PATRIARK (för hedersrelaterat våld och förtryck) (Rikspolisstyrelsen, 2010), inom socialtjänsten används ofta FREDA.

Svar: Lagen om målsägandebiträde - viktigt stöd till brottsoffer, även om det råder delade meningar om ifall de ska de medmänskligt stöd eller inte. De ska helst vara med redan från förundersökningen. Tyvärr finns det brister till exempel att målsägandebiträdet bara hörs av på telefon och sedan ses första gången en kvart innan rättegången. Detta har Brottsoffermyndigheten påpekat i sin årsredovisning, även att målsägandebiträdet ska få ett utökat uppdrag gällande skadeståndprocessen.

Svar: Förändringar gällande skadestånd och brottsskadeersättning (kränkingsersättning). Man har även försökt förenklat förfarandet.

Kommentar: Eftermiddagens enkätsvar från diskussionerna gav med dessa svar många och varierade exempel på innovationer när det gäller stöd och service till brottsutsatta. Eftersom utvärderingar av dessa initiativ och innovationer är begränsade är det dock svårt att uttala sig om i vilken utsträckning de varit framgångsrika.

12. Luckor i stöd och service till brottsoffer

Kommentar: Några lyfte att stöd inte alltid når de som behöver det på mer eller mindre generellt plan och med fokus på organisatoriska hinder:

Svar: Personer som inte får hjälp av myndigheter eller inte den hjälp de förväntar sig. Myndigheter är inte bra på att förklara hur långt deras uppdrag sträcker sig. Brottsofferjouren får bland annat försöka förklara myndigheters uppdrag. Det är tungrott i kontakt med myndigheterna och att behöva vända sig till många olika ställen.

Svar: Det är bra med sekretess, men samverkan blir försvårad. Man behöver göra saker flera gånger för att samverkan blir försvårad på grund av brist på samverkan. Det finns mycket forskning om hur man kan hantera detta.

Svar: Stödcentrum [för unga brottsoffer] får inte dokumentera namn, vilket gör att de inte kan skriva upp namn och därmed inte kunna göra uppföljningar. Ibland kan det handla om att komma in med information i en annan stödkontakt.

Kommentar: Andra lyfte specifikt unga brottsoffer, i synnerhet hur samtal med ungdomar om svåra upplevelser lämpligen kan gå till:

Svar: Ungdomarna kan själva höra av sig, men det är huvudsakligen föräldrarna som hör av sig. Man ska inte känna sig tvingad att sitta och prata. Miljön kan också förändra kontor, promenad, bil etcetera. Ungdomarna lyssnar på varandra. Har en blivit dåligt bemött och sprider det gör att andra inte vänder sig till. Samma sak när det är det omvända. De påverkar varandra. De måste känna sig trygga. Samma sak i bemötandet från myndigheter/rättsväsendet. Mycket handlar om att nå ut med information och få personerna inom stödorganisationer/myndigheter att bli riktiga människor som man kan vända sig till. Att vara på skolor är ett bra exempel på detta. Man ringer inte, chatt är bättre.

Svar: Skolans roll att prata om sex och vad som är okej i relationer. Hur ska man kunna göra det på ett bra sätt när föräldrar inte pratar med dem om saker? Prata om relationer i skolan, inte bara sexualitet. Man måste våga prata med ungdomar om var gränser går, men utan att vara dömande och säga vad man ska och inte ska göra. Bara för att man är ihop med någon så måste man inte säga ja bara för att partnern vill. Sexualundervisningen måste lyfta vad som är en god och hälsosam relation.

Svar: Föräldrar verkar rädsla att lyfta diskussionen för de vet inte vad de ska säga.

Svar: Goda samtal - hur lyfter man det med ungdomarna? Bra ingång är att lyfta att man kanske läst om något eller hört något på en föreläsning, prata generellt om det.

Svar: Det gäller att kunna förklara på ett enklare sätt. Hur ska man bemöta ungdomar, framför allt tjejer, när man pratar om våld i nära relation och de skrattar bort det? Det gäller att lyfta våldsaspekten även i kontakten med föräldrar. Att våldet kan ske på flera arenor behöver lyftas mer t.ex. vad som händer i det digitala. Detta gäller även vuxna som betar sig illa, vilket gör att även vuxna blir utsatta på nätet. Man måste prata om hur man är mot varandra.

Kommentar: Eftermiddagens enkätsvar utifrån diskussionerna gav med dessa svar ett flertal exempel på luckor i det stöd och den service som finns för brottsoffer i Sverige. Trots att tidigare svar visat att mycket gjorts på 'senare decennier, kvarstår därmed ännu arbete med att nå specifika grupper drabbade av brott, i synnerhet unga.

Diskussion

Syftet med denna diskussion är att placera enkätsvaren i ett sammanhang när det gäller såväl forskning som samhällskontexten och den historiska utvecklingen. Till att börja med är det värt att nämna att Sverige har en välfärdsmodell där det finns flera offentliga aktörer som erbjuder hjälp och stöd såsom hälso- och sjukvården, men stödet erbjuds inte huvudsakligen då inte utifrån att de är brottsoffer utan utifrån att de har ett identifierat behov av stöd. Till detta finns det även flera aktörer som fokuserar på specifikt brottsofferstöd, vilket är i fokus nedan.

Från svaren på frågan de tre enkäterna blir det tydligt att det finns incidenter i svensk historia som agerat något av katalysatorer för förändring inom brottsofferområdet. Begreppet brottsoffer börjar användas runt 1970-talet, men innan dess talade man ändå om att det finns en utsatthet. Under 1970-talet samt 1980-talet växte den ideella sektorn på området efter att man identifierat att offentliga välfärdsaktörer inte kunde möta behovet hos alla medborgare. Till exempel startade flera olika kvinnojoursverksamheter med fokus på att dels stödja och skydda kvinnor utsatta för våld i nära relation, dels driva opinion på området för att få till rättsliga förändringar. Likaså bildades Barnens rätt i samhället (BRIS) för att stärka barns rättigheter och röster i samhällsfrågor. De första lokala brottsofferjourerna tillkom även under 1980-talet efter att man påvisat brister i stödet och bemötandet av brottsoffer. Dessa bildade sedan Brottsofferjouren Sverige. Ideella organisationer har sedan varit med och drivit igenom förändringar nationellt som lett till att målsägande har rätt till målsägandebiträde i flera fall, en rätt som har ständigt utökats. På samma sätt har rätten till stöd skrivits in i 5 kap. 11 § Socialtjänstlagen (2001:453), även om det råder delade meningar kring hur långt socialnämndens ansvar sträcker sig i förhållande till brottsoffer generellt. Ansvaret när det gäller barn och unga samt kvinnor utsatta för våld i nära relation är desto tydligare (jfr. Ljungwald, 2011; Thunberg, 2020). Socialtjänstlagen är under revidering

och går förslaget igenom kommer paragrafen att bli könsneutral för att tydligare inkludera alla som är utsatta för våld i en nära relation.

Sett till svaren i enkäten förekommer flera begrepp för brottsoffer i Sverige. Dels används begreppet *brottsoffer*, men även begrepp såsom *brott utsatt* och *målsägande* förekommer. Till dessa kommer även *överlevare*, *indirekta* och *direkta offer* och när det gäller barn talar man även om att *bevittna våld*. Utifrån ett av enkätsvaren framkommer dock att begreppsdiskussioner inte är lika vanligt förekommande idag jämfört med tidigare, vilket kan tyda på att det finns en större konsensus om begreppens innebörd. Det kan även tyda på att det viktimologiska fältet är inne i en fas där innebörden av begreppen inte är lika viktig just nu jämfört med att identifiera nya grupper av offer. Själva "offer" i begreppet är kritiserat utifrån att det kan tvinga in individer i roller som de inte kan identifiera sig med (t.ex. Burcar, 2005; Jägervi, 2016; Thunberg, 2020). Detta har gjort att vissa organisationer fördrar brott utsatt framför brottsoffer, då det inte upplevs som lika stigmatiserande. Brott utsatt kan även inkludera fler personer än den som är direkt utsatt för brottet såsom vittnen och anhöriga. Begreppet målsägande är kopplat till den juridiska diskursen och är något snävare än begreppet brottsoffer genom att det enbart fokuserar på de som blivit utsatta för brott och sedan anmält det till polisen. Målsägande är med andra ord en etikett som sätts på de som valt att ta ärendet till rättsväsendet. Specifikt kopplat till våld i nära relation och sexualbrott förekommer även begreppet *överlevare*. Dock verkar inte diskussioner kring begreppen och dess innebörder vara en aktiv diskussion längre i Sverige.

Under 1900-talet har ersättningen till brott utsatta personer förändrats (Kim & Gallo, 2019). I Sverige infördes den nuvarande skadeståndslagen under 1970-talet (Skadeståndslag, 1972:207). Gärningsmannen har dock inte alltid möjlighet att kunna betala ett utdömt skadestånd och mot bakgrund av det finns även ett statligt ersättningssystem (brottsskadeersättning) för att möjliggöra för brottsoffer att ändå kunna få ersättning för den skada som de lidit. Personer kan ansöka om brottsskadeersättning om de anmält brottet samt inte fått ersättning på annat sätt (Brottsoffermyndigheten, 2020b; 2020c). Även barn som bevittnat våld mellan närstående har rätt till brottsskadeersättning, även om de inte klassas som målsägande i rättsprocessen i dagsläget.

Några grupper som anses ha börjat uppmärksammas mer som i stort har varit gömda i samhällsdebatten, enligt enkätsvaren, är barn som bevittnar föräldrars våld, anhörigas situation, trafikoffer, offer för terrorism, hedersbrott, unga tjejjers situation, offer för brott som har funktionsvariation samt demokratibrott. Genom att titta närmare på de särskilda uppdrag som bland annat Brottsoffermyndigheten fått från regeringen blir det tydligt att det sistnämnda är ett huvudfokus just nu genom att inte få människor att tystna på grund av hot och trakasserier över nätet med särskilt fokus på journalister och offentliga personer såsom politiker (Brottsoffermyndigheten, 2020d). Likaså håller Brottsoffermyndigheten på med att ta fram ett informationsmaterial riktat mot offer för terrorism, vilket är ett regeringsuppdrag som ska redovisas i maj 2021 (Brottsoffermyndigheten, 2020a). Anledningen till att inte denna grupp har varit en aktiv del av diskussionen kring brottsoffer kan ha att göra med att Sverige varit ganska förskonade mot den typen av brottslighet, men efter terrorattacken på Drottninggatan i Stockholm 2017 blev det tydligt att detta var en grupp som varit osynlig tidigare. Det fanns till exempel ingen praxis rörande ekonomisk ersättning eller kunskap om deras specifika stödbehov. En attack mot en stat på det sätt som en terrorattack resulterar även i fler offer än enbart de som är direkt utsatta såsom vittnen och anhöriga, vilket också i sin tur är grupper som inte har uppmärkommats allt för mycket i Sverige historiskt. I Sverige (och Norden) har forskningsfältet rörande barns utsatthet för föräldrars våld uppmärkommats mer jämfört med för 20 år sedan.

Det psykosociala och praktiska stödet som erbjuds brott utsatta personer sker huvudsakligen genom ideella organisationer. Professionellt stöd erbjuds också genom till exempel hälso- och sjukvården eller

socialtjänsten, men det gäller främst mer allvarligare brott (alternativt polyviktimsring eller multipel utsatthet) (jfr. Brottsförebyggande rådet, 2018; Thunberg & Källström, 2018). Utöver dessa mer formella stödinsatser är familj och vänner viktiga aktörer när det kommer till att erbjuda stödinsatser och även de har enligt 5 kap. 11 § Socialtjänstlagen (2001:453) rätt till hjälp och stöd.

Med en tillbakablick på historien utifrån var vi står idag kan det konstateras att Sverige har kommit ganska långt när det gäller brottsoffers rättigheter, förändrade lagar och regler för att underlätta och hjälpa brottsoffer samt att det finns strukturer för stöd. Dock finns det fortfarande en del att arbeta vidare med. Det finns grupper som inte har samma tillgång till dessa strukturer som andra. Likaså gör det kommunala självstyret samt storleken på kommunerna i Sverige att det varierar i hög grad vad man har tillgång till för stödinsatser beroende på vart man bor i landet. De ideella verksamheterna försöker upprätthålla en tillgång till stöd över hela landet, men det finns inte i alla kommuner och kan därför inte erbjuda alla fysiska samtal till exempel. Istället blir det mer stöd över telefon eller chattfunktioner. Kommunerna storlek (sett till invånarantal) gör även att de har olika förutsättningar att kunna erbjuda stöd även om de skulle vilja. Det finns med andra ord ett behov av att arbeta med att få till ett likvärdigt stöd över hela landet oavsett var du bor och vad du har varit utsatt för.

Referenser

- Brottsförebyggande rådet. (2018). *Stöd till brottsoffer - En analys utifrån Nationella trygghetsundersökningen 2006–2017*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsoffermyndigheten. (2020a, 2020-12-16). Brottsoffermyndigheten tar fram information till offer för terrorism. Retrieved from <https://www.brottsoffermyndigheten.se/nyheter/brottsoffermyndigheten-tar-fram-information-till-offer-for-terrorism>
- Brottsoffermyndigheten. (2020b). Brottskadeersättning. Retrieved from <https://www.brottsoffermyndigheten.se/ersattning/brottskadeersattning>
- Brottsoffermyndigheten. (2020c). Mer om brottsskadeersättning. Retrieved from <https://www.brottsoffermyndigheten.se/ersattning/brottskadeersattning/mer-om-brottskadeersattning>
- Brottsoffermyndigheten. (2020d). Tystna inte. Retrieved from <https://www.tystnainte.se/>
- Burcar, V. (2005). *Gestaltningar av offererfarenheter: samtal med unga män som utsatts för brott*. (PhD), Lund University, Lund.
- Demker, M., and Duus-Otterström, G. (2009), 'Realigning Criminal Policy: Offender and Victim in the Swedish Party Over Time', *International Review of Sociology*, 9 (2), 273–96.
- Elias, R. (1993). *Victims Still. The political manipulation of Crime Victims*. Newbury Park: SAGE.
- Gallo, C., & Kim, M. E. (2016). Crime policy and welfare policy. I Tonry, M. (ed.) *Oxford Handbooks Online*. New York: Oxford University Press.
- Gallo, C., & Svensson, K. (2019). *Victim Support and the Welfare State*. New York, USA: Routledge.
- Jägervi, L. (2016). *Villiga stödjare och motvilliga offer. Självpresentation och identitetsskapande hos stödjare och brottsoffer*. (PhD), Lund University, Lund
- Kim, M., & Gallo, C. (2019). Victim compensation: A child of penal welfarism or carceral policies. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab [Nordic Journal of Crime Sciences]*, 106 (1), 54-67.
- Lindstedt Cronberg, M. (2002). Från målsägande till brottsoffer. I Bergenlöv, E., Lindstedt Cronberg, M. & Österberg, E. (red.), *Offer för brott. Våldtäkt, incest och barnamord i Sveriges historia från reformationen till nutid* (s. 25-56). Lund: Nordic Academic Press.
- Ljungwald, C. (2011). *The Emergence of the Crime Victim in the Swedish Social Services Act*. (PhD), Stockholms University, Stockholm.
- Prop. 2000/2001:79. Stöd till Brottsoffer.
- Rikspolisstyrelsen. (2010). Riktlinjer för polisiära riskanalyser vid våld på individnivå. Dnr: POA-400-1222/09. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.
- Skadeståndslag. (1972:207).
- Socialtjänstlagen. (2001:453). SoL.
- Svensson, K. (2006). *Socialt arbete med brottsoffer. Sympati, empati och organisering*. Stockholm: Carlssons.
- Svensson, K. (2007). Victim Support in a Changing Welfare State. *Social Work & Society*, 5 (2), 123-134.
- Tham, H. (2001b). Brottsoffrets uppkomst och framtid. I Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.), *Det motspänstiga offret* (s. 27-45). Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, K., & Gallo, C. (2018). The creation of an unsolicited organization: Victim Support Sweden. *Voluntas. International Journal of Voluntary and Nonprofit Organization*, 29 (5), 1008-1018.
- Tham, H., Rönneling, A., & Rytterbro, L-L. (2011). The Emergence of the Crime Victim: Sweden in a Scandinavian Context. I Tonry, M. & Lappi-Seppälä, T. (red.), *Crime and Justice in Scandinavia* (s. 555-611). Chicago: University of Chicago Press Journals.

- Thunberg, S. (2020). *Victimization, Positioning, and Support - Young Victims' Experiences of Crime*. (PhD), Örebro University, Örebro.
- Thunberg, S., & Källström, Å. (2018). Does Professional or Social Network Support Meet the Needs of Victimized and Polyvictimized Youths in Sweden? *Victims & Offenders*, 13(3), 390-408. doi:10.1080/15564886.2017.1340384
- Österberg, E. (2002). Upptäckten av den Oskyldiga Människan: Brottsoffer som Problem. I Bergenlöv, E., Lindstedt Cronberg, M. & Österberg, E. (red.), *Offer för brott: Våldtäkt, incest och barnamord i Sveriges Historia från reformationen till nutid* (s. 9-24). Lund: Nordic Academic Press.